

УДК 351(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.50.26>

РОЛЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ ЦІЛЕЙ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ігор Синьогуб

*Черкаський державний технологічний університет,
кафедра філософських і політичних наук
бульвар Шевченка, 460, 18000, м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8870-1973>*

В цій статті висвітлено питання гуманітарної діяльності в контексті стратегічної державної політики у сфері безпеки. Сучасний світ продукує нові виклики для гуманітарних стандартів на глобальному, міжцивілізаційному, регіональному (національному та локальному) та індивідуальному рівнях. Темпи сучасних процесів у соціокультурній сфері вимагають трансформації гуманітарної парадигми. Фундаменталізм, притаманний традиційним гуманітарним моделям, втрачає актуальність, що призводить до зниження ефективності гуманітарної діяльності. Зазначено, що інституціоналізація звичайних гуманітарних цілей не може охопити весь комплекс гуманітарних проблем у сучасному світі. Тому доцільно зробити акцент на функціональному вимірі гуманітарної парадигми.

Потрібен синергетичний підхід до реалізації гуманітарної діяльності на оперативному рівні. Це пов'язано з тим, що на додаток до декларативного характеру цілей дедалі більшого значення набуває практична реалізація конкретних керівних принципів. Успішне досягнення гуманітарних цілей вимагає використання динамічних і гнучких за змістом і формою керівних принципів і механізмів. Відтак практичні підходи, які ґрунтуються на принципах самоорганізації, міждисциплінарності та мультикультуралізму, забезпечують необхідну синергію для формування загальної системи національної гуманітарної безпеки. Модель національних гуманітарних стандартів має успішно виконувати нормативно-регулятивну функцію в соціально-політичному вимірі функціонування держави. Її ефективність, гнучкість, мобільність і прагматизм дають змогу синергізувати потенціали державного сектору, громадянського суспільства та певних громадян і створюють передумови для досягнення високих гуманітарних стандартів. Синергетична гуманітарна державна політика може забезпечити необхідні кроки для гуманітарних проектів різного рівня, характеру та масштабу, а також чітко визначити мету та засоби для їхньої реалізації.

Ключові слова: гуманітарна активність, державна безпека, соціогуманітарна політика, гуманітарний проект, гуманітарні стандарти.

Постановка проблеми. Державна політика в сфері гуманітарної безпеки визначає рівень розвитку країн і суспільств. Суспільства, в яких життя, здоров'я та інтереси людини є основними чинниками у формуванні засад суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя, досягають статусу високоцивілізованих суспільств, які захищають людину і громадянина від різних видів загроз. До загальних загроз безпеці людини можна віднести природні, техногенні, військові та соціальні кластери. Кожен із цих чинників становить небезпеку для певних осіб і суспільств і потребує належного реагування з боку міжнародного співтовариства, держав і громадян.

Традиційні форми організації гуманітарної діяльності, які зосереджуються на забезпеченні державної політики, спрямованої на боротьбу з наслідками загрозливих процесів і явищ, вичерпують себе. В сучасному динамічному світі представлення проблеми або

ліквідація наслідків за заздальгідь визначеним алгоритмом не є ефективною гуманітарною діяльністю. Ефективність, гнучкість, мобільність і прагматизм є теоретичними та ідеологічними керівними принципами стратегій національної гуманітарної політики. На основі цих принципів формуються відповідні стратегії і тактики гуманітарних операцій, а також використовуються державні ресурси у взаємодії з вчинками громадян. Така синергія формує оптимальний порядок заходів для швидкого та якісного оцінювання загроз, виявлення проблем та ліквідації наслідків гуманітарних криз на різних рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Гуманітарна політика є одним з актуальних питань у сучасному суспільно-науковому дискурсі. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризувався відносним затишшям у глобальному вимірі розвитку цивілізації, що знайшло відображення в певній стагнації гуманітарної діяльності, орієнтованої на розв'язання глобальних довгострокових проблем національного чи планетарного характеру. Наукові дослідження відреагували на ці тенденції розвитку людства, зосередившись на розробленні теоретико-методологічних і стратегічних завдань цієї діяльності. Однак упродовж останніх років соціокультурну сферу сколихнули певні виклики (пандемія COVID-19, масштабні бойові дії в Україні), які потребують нагальних рішень, котрі можуть бути реалізовані завдяки узгодженим програмним і практичним заходам. Така синергетична ситуація стосується і досліджень національної гуманітарної політики.

Наукові дослідження відреагували на гуманітарні наслідки пандемії, запропонувавши механізми захисту та зміцнення громадського здоров'я [1]. Питання забезпечення життя і здоров'я людини й далі залишається в центрі гуманітарного дискурсу. Водночас соціокультурні виклики збільшують рівень загроз для людей, тож постає потреба в розробленні практико-орієнтованих механізмів протидії та організації безпеки.

Більш розширену проблематику гуманітарного виміру порушує І. Войналович [2], розглядаючи концепт людського капіталу та гуманітарної активності щодо його збереження та примноження. Такі дослідження сприяють утвердженню синергетичних принципів самоорганізації в системі гуманітарної політики. Загалом, гуманітарна парадигма сучасності потребує трансформації відповідно до вимог часу [13].

Проблема імплементації гуманітарних цілей на державному рівні порушується в аспектах функціонування правового поля [3], інтеграційних процесів [4], громадянського суспільства [6]. Конкретизуючи проблему імплементації гуманітарних цілей, варто назвати елементи, які знайшли відображення в наукових розвідках, як-от морально-етичні аспекти [17], концептуальні моменти прав людини [16].

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є розгляд перспективних стратегій забезпечення ефективної реалізації національної гуманітарної політики, а також декларативної імплементації індивідуальної та суспільної безпеки. Гуманітарні стандарти в сучасній соціокультурній сфері вимагають інноваційних механізмів дотримання базових принципів вимірювання безпеки. Метою цієї статті є перенесення акценту з теоретичної та ідеологічної інституціоналізації гуманітарної політики на практичне та функціональне забезпечення гуманітарної діяльності. Реалізація гуманітарних завдань є однією з головних умов ефективності соціально-політичних гілок державного управління. Орієнтація державної політики (соціальної, економічної, інфраструктурної, культурної) на динамізм, гнучкість, самоорганізацію та соціокультурні зв'язки забезпечує належний рівень систем гуманітарної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи соціально-політичні стратегії, спрямовані на підвищення ступеня безпеки людини та суспільства на національному рівні, важливо враховувати такі індикатори гуманітарної кризи, як масштаб та інтенсивність.

Зазвичай гуманітарна політика орієнтована на сталий соціокультурний розвиток, що уможливає системне та збалансоване реагування на загрози життю, здоров'ю та інтересам людини. Однак у форс-мажорних ситуаціях кількість жертв і людей, які потенційно перебувають під загрозою виникнення гуманітарних криз, і далі зростає. Тому державна гуманітарна політика має бути готовою до різних сценаріїв актуалізації соціально-політичного виміру безпеки.

Роль держави в забезпеченні гуманітарної безпеки має два фундаментальних виміри:

- нормативний, який передбачає наявність актуальних законодавчо-правових [9], соціально-організаційних [2], морально-світоглядних [15], інноваційних [17] та культурно-історичних констант, які є орієнтиром в питанні дотримання гуманітарних стандартів, характерних для цивілізованого суспільства;

- регулятивний, який складається з засобів та шляхів запобігання, оптимізації [13], реагування та боротьби з наслідками гуманітарних криз та формується з відповідних ресурсів державного потенціалу.

Важливо розуміти, що виникнення державних практик гуманітарного характеру потребує часу та є досить громіздкою структурою для безпосереднього впливу на процеси та явища. Тому, якщо нормативна частина може оновлюватися за інерцією, то регуляторна має відбуватися в онлайн-режимі.

Принципи, що забезпечують своєчасне та комплексне реагування на гуманітарні проблеми, мають відповідати динамічному ритму розвитку цивілізації (див. рис. 1).

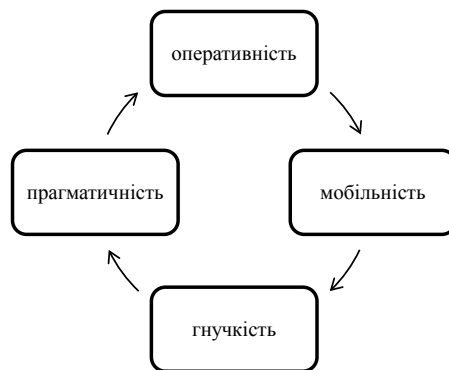

Рис. 1. Соціально-політичні принципи державної гуманітарної політики

Джерело: власне розроблення автора

Ефективність такої синергетичної взаємодії є константою, яка відповідає за реагування на гуманітарні загрози в часовому вимірі. Для оперативного реагування на гуманітарні проблеми необхідно розробити конкретні індикатори рівня загрози безпеці людини [5, с. 45]. На думку Л. Сергієнка [8], такі індикатори забезпечуються через визначення компонентів, цілей, суб'єктів і пріоритетів гуманітарної діяльності. Водночас для деяких осіб і державних суб'єктів ці індикатори встановлюють кінцевий термін реагування на проблемні ситуації. Цей дедлайн використовується для вибору варіантів протидії гуманітарним загрозам та вибору оптимальних інструментів і засобів боротьби з наслідками кризи.

З 24 лютого 2022 року Україна переживає масштабний гуманітарний колапс у зв'язку з повномасштабною війною, і в цьому контексті питання ефективності гуманітарної допомоги набуло особливого значення [11, с. 112–113]. В умовах, коли традиційні

державні структури не працюють на практиці, починають діяти самоорганізаційні константи на індивідуальному та колективному рівнях. Як показала ситуація на початку повномасштабної збройної агресії проти України, у тих регіонах, де процес самоорганізації було успішно активізовано, гуманітарні операції виконувалися хоча б мінімально. О. Кушніренко та Н. Гахович [4], аналізуючи гуманітарну ситуацію в Україні та прогнозуючи процес відновлення гуманітарної цілісності, наголошують на необхідності залучення досвіду Європейського співтовариства у розбудові безпекових систем на всіх рівнях.

Мобільність визначає здатність державної гуманітарної політики діяти за будь-яких умов (територіальних, юридичних, етичних тощо). Зазвичай, гуманітарні стандарти регулюються міжнародно-правовими нормами [3, с. 46].

Посилення значення регулятивних функцій і, як наслідок, зростання функціональних кластерів гуманітарної політики зумовлене також реаліями моделі міжнародної безпеки. Сучасна цивілізація, яка стрімко розвивається, демонструє дедалі більш суттєву уразливість міжнародних органів, які покликані регулювати глобальний простір гуманітарної політики [14]. В цьому контексті державний вимір відіграє дедалі важливішу роль у забезпеченні гуманітарних стандартів (які за своєю суттю є міжнародними).

Прагматичність є ключовим лейтмотивом соціокультурної активності сучасного західного світу. Верховенство результату стимулює державні структури мобілізувати все більше ресурсів для досягнення необхідного рівня безпеки громадян. Водночас підкреслюється дотримання принципів демократичного цивільного суспільства [6]. В ситуаціях гуманітарної кризи держави зазвичай схильні до встановлення командно-адміністративних режимів. Хоча зрозуміло, що внаслідок гуманітарної кризи деякі права та обов'язки громадян можуть бути обмежені під час ініціювання дій зі стабілізації ситуації, це не є підставою для виключення принципів демократії та цивільного суспільства загалом.

Сталість – це принцип, який передбачає чимало інструментів і методів протидії гуманітарним загрозам. До цього принципу треба додати також людський складник гуманітарної парадигми.

Держави зобов'язані залучати людський потенціал для гарантування принципу безпеки людини. В Україні відповідним Указом Президента від 14 вересня 2020 року сформульовано ключовий концепт державної гуманітарної політики, яким є теза: «безпека людини – безпека країни» [10].

Спроба інтегрувати людину в парадигму гуманітарної безпеки та відвести їй активну роль у цій царині трансформує звичне суб'єкт-об'єктне позиціонування гуманітарного виміру в цій сфері суспільного буття. Традиційно людей сприймали як потенційних жертв гуманітарних загроз і покладалися на різні інституції (міжнародні, національні та місцеві) у виконанні своїх захисних функцій. Сучасність докорінно змінила цей статус людини і надала їй можливості для самозахисту. Принцип самоорганізації в сучасній науково-методологічній картині світу виражає необхідність синергії на рівнях «людина-людина», «людина-суспільство», «людина-суспільство», «людина-спільнота» і «людина-держава». Такі моделі довели свою ефективність у соціально-економічному, суспільно-політичному та культурному житті. Особливо в системі охорони здоров'я, яка є одним із базових елементів гуманітарної парадигми [1], людські ресурси мають велике значення.

Однак інтегрування людського потенціалу в системи безпеки людини потребує заходів, які формують цей потенціал. Самоефективність, лідерство, мотивація, гідність [12], права і свободи [16] складають цілісність особистості. Право на особисте і приватне життя [7, с. 96] має забезпечувати межі для соціальних впливів, з одного боку, та готувати людей до реагування (самостійно або у співпраці із суспільством) на гуманітарні виклики і загрози, з іншого.

Висновки. Відтак державна гуманітарна політика в сучасному соціокультурному просторі має використовувати синергетичну парадигму і формуватися як завдяки суспільним ресурсам, так і за допомогою індивідуальної самоорганізації громадян. Чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин і гуманітарних криз мають передбачати алгоритми заходів (органів державної влади, громадських інституцій та громадян) і засоби реагування на загрози.

Гуманітарна безпека на національному рівні має створюватися на стратегічному рівні, де концентрується контекст гуманітарних криз, і мати оперативний та практичний потенціал, формуючи арсенал інструментів протидії гуманітарним загрозам. Отже, інституційно-цільові, практичні та оперативні аспекти гуманітарної діяльності взаємодіють у контексті суспільно-політичної відповіді на глобальні та регіональні загрози. Для світоглядного і духовного усвідомлення гуманітарної проблематики необхідне оновлення філософсько-аксіологічних засад, які сприяють розвитку людини та її потенціалу. Якщо інституційні та цільові засади будуть доповнені практичними алгоритмами запобігання та протидії антигуманним ситуаціям різного походження, характеру, масштабу та інтенсивності, можлива повноцінна гуманна гуманітарна парадигма.

Основними керівними принципами, які запропоновано для забезпечення ефективної гуманітарної політики держави, є мобільність, гнучкість, результативність і прагматизм. Ці константи не лише визначають декларативний характер цільових намірів гуманітарної доктрини, а й окреслюють відповідні ролі та позиції у протидії постійним антигуманним актам і спонтанним гуманітарним кризам. Динамічний принцип протидії гуманітарним загрозам є ефективним інструментом реалізації нормативно-регулятивної функції державної політики у сфері дотримання стандартів безпеки людини.

Список використаної літератури

1. Будзин В., Рибчич І. Формування та реалізація державної гуманітарної політики із збереження та розвитку громадського здоров'я на сучасному етапі пандемічних впливів. *Public Administration and Regional Development*. 2021. № 14. С. 869–889. <https://doi.org/10.34132/pard2021.14.03>
2. Войналович І. Завдання соціально-гуманітарної політики збереження людського капіталу України в умовах війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 1. С. 226–232. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-31>
3. Галабурда Н. Імплементация міжнародних кримінально-процесуальних норм як форма впливу міжнародного права на національне право. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. 2020. № 85. С. 42–48. <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i85.1823>
4. Кушніренко О., Гахович Н. Імплементация європейських принципів в стратегічному плануванні повоєнного відновлення України. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2023. № 2. Вип. 2. <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-2-2>
5. Мойсіяха А. Алгоритм формування та застосування механізмів реалізації державної політики в соціогуманітарній сфері. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 3. С. 43–49. <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-3.8>
6. Парубчак І., Радух, Н., Гринишин Г. та ін. Державна політика гуманітарної безпеки у контексті становлення громадянського суспільства в Україні: навчальний посібник. 2022. Херсон: Олді+. 190 с.
7. Резворович К. Право на особисте життя vs право на приватне життя: дискусійність співвідношення категорій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 96–102. <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4643>

8. Сергієнко Л. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 2. Вип. 88. 162–173. [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173)
9. Сидорова Е. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики в гуманітарній сфері. *Юридична наука*. 2020. № 12. С. 94–102. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-114-12.12>
10. Стратегія національної безпеки України. Безпека людини – безпека країни. [Указ Президента України]. 14 вересня 2020 року № 392/2020. <https://fisu.gov.ua/download/activity/ukaz-strateg-nats-bezpeky.pdf>
11. Хмелєвська О. Гуманітарна діяльність в умовах війни в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 51. Вип. 1. С. 96–117. <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.096>
12. Cubie, D. (2022). Complementarity between human security and legal frameworks for humanitarian action. In G. Oberleitner (Ed.), *Research Handbook on International Law and Human Security* (p. 258–271). <https://doi.org/10.4337/9781800376977.00023>
13. De Vries, H., & Van Wassenhove, L. N. (2020). Do Optimization Models for Humanitarian Operations Need a Paradigm Shift? *Prod Oper Manag*, 29, 55–61. <https://doi.org/10.1111/poms.13092>
14. Konyndyk, J., & Worden, R. (2019). People-Driven Response: Power and Participation in Humanitarian Action. *CGD Policy Paper*, 155. <https://www.cgdev.org/people-driven-response>
15. Panter-Brick, C., Eggerman, M., & Ager, A. (2020). Measuring the psychosocial, biological, and cognitive signatures of profound stress in humanitarian settings: impacts, challenges, and strategies in the field. *Conflict and Health*, 14, 40. <https://doi.org/10.1186/s13031-020-00286-w>
16. Pease, K. (2020). *Human rights and humanitarian diplomacy*. Manchester, England: Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526155894>
17. Pizzi, M., Romanoff, M., & Engelhardt, T. (2020). AI for humanitarian action: Human rights and ethics. *International Review of the Red Cross*, 102(913), 145–180. <https://doi.org/10.1017/S1816383121000011>

THE ROLE OF IMPLEMENTING HUMANITARIAN GOALS IN SOCIO-POLITICAL STRATEGIES TO ENHANCE STATE SECURITY

Igor Sinegub

*Cherkasy State Technological University,
Department of Philosophical and Political Science
Shevchenko Boulevard, 460, 18000, Cherkasy, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-8870-1973>*

The article discusses the issues of humanitarian activity in the context of strategic state policy in the security sphere. The modern world creates new challenges for humanitarian standards that arise at the global, civilisational, local (state, regional) and individual levels. It is established that the rapidity of modern processes in the socio-cultural space requires the transformation of the humanitarian paradigm. The fundamentalism inherent in traditional humanitarian models is losing its relevance, which leads to a loss of effectiveness of humanitarian actions. It is noted that the usual institutionalisation of humanitarian goals is not able to cover the entire spectrum of humanitarian problems in the modern world. Therefore, it is proposed to bring the functional dimension to the forefront of the humanitarian paradigm.

Implementation of humanitarian activity at the functional level requires synergistic approaches, since in addition to the declarative nature of the target, the issue of practical implementation of certain guidelines is becoming more relevant. In order to successfully achieve humanitarian goals, guidelines and mechanisms that are dynamic and flexible in their content and format should be used. Thus, practical approaches guided by the principles of self-organisation, interdisciplinarity and multiculturalism provide the necessary synergy that makes it possible to form a coherent system of state human security. The model of state humanitarian standards is designed to successfully implement the normative and regulatory function of the socio-political dimension of the state's functioning. Due to its efficiency, flexibility, mobility and pragmatism, it creates preconditions for the synergy of the public sector, civil society and individual potential in achieving a high level of humanitarian standards. A synergistic humanitarian state policy is able to provide the necessary steps in the implementation of humanitarian projects of various levels, nature and scale with clear regulation of the goals and means for their implementation.

Key words: humanitarian activity, state security, socio-humanitarian policy, humanitarian project, humanitarian standards.